ÇİN VE HİNDİSTAN'IN TÜRKİSTAN'DAKİ STRATEJİK REKABETİ

Mehmetali KASIM*

Özet: Çin ve Hindistan yeniden yükselen önemli küresel aktörlerdir. İki devlet arasındaki rekabet basit sınır sorunu değil, daha geniş çaplı ve çok yönlü stratejik rekabettir. Türkistan Çin ve Hindistan'a yakınlı açısından, Asya'nın merkezinde yer alması gibi çok stratejik coğrafik konumu açısından, doğal kaynak zenginlikleri ve potansiyel etki alanı olma özellikleriyle her iki devlet açısından stratejik öneme sahiptir. Çin günümüzde Türkistan bölgesinde her alanda çok büyük etki sahibi olmuş ve bazı alanlarda Rusya'yı bile geçmiştir. Çin Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Kuşak Yol Girişimi (BRI) gibi uluslararası örgüt ve kuruluşlara bölge ülkelerini dahil ederek etkisini daha da pekiştirmeye devam etmektedir. Hindistan Çin ve Rusya gibi diğer büyük aktörlere göre Türkistan bölgesinde şimdilik dezavantajlı konumda olsa da uzun vadeli kararlı ve gerçekçi politikalar geliştirerek bölgede kalıcı etki sahibi olmak için ciddi atılımlar yapmaktadır. Uzun vadede de Çin ve Hindistan'ın bölgeye yönelik izlediği politikalar ve rekabetin boyutu Türkistan'ın kaderini etkileyen en önemli unsurlardan olmaya devam edeceği beklenmektedir.
Anahtar Kelimeler: *Çin, Hindistan, Türkistan, Hegemonya, Stratejik Rekabet.*

Strategic Competition of China and India in Turkistan

Abstract: China and India are newly emerging major global actors. The competition between two states is not a simple border issue, but a broader and multifaceted strategic competition. Turkistan has strategic importance for both states in its proximity, strategic geographical location in the heart of Asia, natural resource riches, and potential area of influence. Today, China has a great influence in every field in the Turkistan region and has even surpassed Russia in some areas. China further consolidates its influence by including regional countries in its international organizations and institutions such as the Shanghai Cooperation Organization (SCO) and the Belt Road Initiative (BRI). Although India is currently at a disadvantageous position in the Turkistan region compared to other major actors such as China and Russia, it is determined to try hard to permanently impact the region by developing long-term and realistic policies. In the long term, it is expected that the policies pursued by China and India towards the region and the extent of competition will continue to be the most important factors affecting the fate of Turkistan.
Keywords: *China, India, Turkistan, Hegemony, Strategic Competition*.

Giriş

Türkistan doğuda Çin Seddi'nden başlayarak batıda Hazar Denizi'ne uzanan geniş coğrafyadır. Türkistan günümüzdeki Çin işgaline maruz kalmış Doğu Türkistan ve batı Türkistan'daki Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan gibi bağımsız Türk Cumhuriyetleri, Tacikistan ve Kuzey Afganistan'ı kapsar (Singh Roy, 2001; Nasan Nuri, 1993). Bölge karayla çevrili olup açık denizlere doğrudan çıkışı yoktur. Türkistan'ın asıl sahipleri güneydeki azınlık Tacikler olmakla beraber genelde Türk halklarıdır.

Ruslar önce 1552 yılında Kazan'ı, ardından geniş Sibirya ve Kafkaslara ilerleyerek gözlerini geniş Türkistan'a dikmiştir. 18. Yüzyılda bölgede devam eden iç karışıklık, ekonomik ve bilimsel gerilim sonucunda dış güçlerin işgaline açık hale gelmiştir. Kadım ticaret yolunun gerilemesi, Rus ve Çin (Mançuların Qing ve günümüzdeki komünist Çin) İmparatorluklarının bölgeye doğru yayılmasıyla beraber Hindistan'la olan ilişkileri zayıflamaya başlamıştır (Menon ve Rajiv, 2019).

Rusya modernleşme ve sanayileşmeyi tam anlamıyla başaramamış, Avrupa'daki diğer ülkelere göre bilim ve teknolojik, ekonomik gelişmişlik vb. açılardan geride kalmışsa da batı Avrupa örneğinde yaptığı askeri reformlarla Türkistan başta olmak üzere Asya'daki ülkelere göre ezici üstünlüğe sahip olmuştur. Geleneksel yaşam tarzı ve devlet anlayışında ısrar eden Türkistan halkı modernleşmiş Rus orduları karşısında zayıf düşmüş ve art arda yenilgiye maruz kalmıştır. Türkistanlılar cesaretle direniş göstermişse de akıl ve bilimden yoksun kahramanlık fazla işe yaramış ve savaşın kendi aleyhine olan sonucunu değiştirememiştir. 19.

* Dr. Öğretim Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü. mkasim@ohu.edu.tr
Bu çalışma Proje No: SBT 2024/16-YEDEP kapsamında BAP tarafınca desteklenmiştir.

DOI :10.30546/100981.1.2024.0128

Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın başlarında batı Türkistan tümüyle Rusların egemenliği altına girmiştir.

Doğu Türkistan 19. Yüzyılın son çeyreğinde, Kaşagariye devletinin Mançular tarafından ele geçirilmesiyle 1884 yılında Qing İmparatorluğunun bir eyaletine dönüşmüştür. 1912 yılında Qing İmparatorluğu dağılmış ve Doğu Türkistan'da bağımsız devlet kurma ortamı hazırlanmıştır. 1933 ve 1945 yılında iki defa bağımsız Doğu Türkistan Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak 1949 yılın sonunda Sovyetlerin desteğiyle komünist Çin yönetimi bölgeyi işgal etmiş ve Doğu Türkistan hala Çin'in baskıcı asimile politikasına maruz kalmaya devam etmektedir.

Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte ummadık bir şekilde Batı Türkistan'a bağımsızlıkları bir nevi verilmiştir. Oysa Sovyetler Birliği 1991'de çöktüğünde beş ülkeden hiçbiri bağımsızlık istememiş, Baltık Devletleri gibi bağımsızlıkları için savaşmak zorunda bile kalmamıştır (Sajjanhar, 2017). Geniş toprak, bol doğal kaynak ve çeşitli minerallere sahip olmasına rağmen batı Türkistan'daki cumhuriyetler ekonomik kalkınma ve modernleşmeyi başaramamıştır. Bölgede Rusların etkisi güvenlik başta olmak üzere her alanda güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Ancak doğuda Çin'in oldukça hızlı bir şekilde yükselmesi ve bölgeyle olan çok yönlü ilişkilerinin gelişmesiyle, Avrupa, Türkiye, Amerika ve Hindistan gibi aktörlerin de bölgede aktif hale gelmesiyle birlikte Rusya'nın bölgedeki etkisi gittikçe zayıflama eğilimindedir. Özellikle Çin 'Batıya Açılma Stretesi' geliştirmiş ve bu bölgeye yönelmenin seçenek değil kader olduğunu vurgulamaktadır (Zhou, 2010). Çin diğer rakiplerine göre ön plana çıkmış durumda, izlediği akıllıca stratejileri ve yatırımlarıyla gittikçe gerilemekte olan Rusya'nın yerini kapma potansiyeli en yüksek gözükmektedir. Hindistan dünyadaki en kalabalık ülke ve yeniden yükselmekte olan dev olarak, diğer bölgelerde Çin'le rekabete giriştiği gibi Türkistan bölgesinde de aktif politika geliştirmektedir. Hindistan 'Kuzeye Açılım Politikası" geliştirmiş, sınırlarının ötesine bakarken Türkistan'ın Hindistan'a Avrasya'da başrol oynaması için siyasi, ekonomik ve kültürel bağlantılarından yararlanmak için doğru platform sağlayabileceği kanaatindedir (Menon ve Rajiv, 2019).

1. Türkistan Büyük Güçler Arasında

Türkistan'ın jeostratejik konumu bu bölgeyi son derece önemli hale getirmiştir. Bölge Rusya, Orta Doğu, Güney Asya ve Uzak Doğu'nun kavşağında yer alıyor. Burada ortaya çıkan herhangi bir jeopolitik değişiklik, kaçınılmaz olarak komşu devletlerin birçoğunu da etkileyecektir (Singh Roy, 2001). Türkistan aynı zamanda dünyadaki İslam, Budizm, Hristiyan ve Konfüçyüs gibi en büyük medeniyetlerin birbiriyle kesiştiği yerdir. Ayrıca batı ile doğu, güne ile kuzey arasındaki doğal transit güzergâhı olması, bol mineraller, doğal zenginlikler, geniş ve verimli topraklarıyla da önem arz ediyor.

Harita 1. Türkistan ve Türk Dünyası
Kaynak: Tarihistan, 2021.

Yukarıdaki haritada gösterildiği gibi Türkistan geniş Avrasya'nın merkezine yerleşmiştir. Batı Türkistan'ın toplam yüz ölçümü beş bağımsız cumhuriyet 4 milyon Km2'den fazladır. Günümüzdeki Afganistan'ın Belh, Kunduz, Cüzcan, Sar-ı Pol ve Faryab'ın vilayetlerini kapsayan Güney Türkistan ise 147.63 Km2 alana sahiptir (Wikipedia, 2024). Doğu Türkistan ise 1.824.418 Km2'lik alana sahiptir (Tarihistan, 2021). Türkistan'ın toplam yüz ölçümü 6 milyon Km2 civarında olup bu nerdeyse iki tane Hindistan'a denk gelmektedir.

Ticaret yollarını kontrol etmek büyük devletlerin hep öncelikli dış siyasetlerinden olmuştur. Türkistan bölgesi kadim zamanlardan geniş Avrasya coğrafyasındaki büyük güçlerin mücadele alanı olmuştur. Hunlardan Kuşanlar'a ve Moğol İmparatorluğundan Rus İmparatorluklarına kadar hem Altay kökenli hem de yabancı çevre güçler Türkistan'da güç mücadelesi yapmıştır. Birlik ve beraberliği sağlayarak akıllı politika izleyebildiği zamanlarda Türkistan'daki devletler dinamikliklerinden istifade edebilmiş, zenginlik ve güç kazanmıştır. Ne zaman iç karışlıklılar yaşamış ve kendi aralarında bölünmüşse yabancı güçlerin hedef tahtasına oturmuştur.

Ülke ve bölge	Nüfus
Özbekistan	35.16
Kazakistan	19.60
Tacikistan	10.14
Türkmenistan	6.51
Kırgızistan	6.73
Doğu Türkistan	25[1]
Kuzey Afganistan	3.80

Tablo 1. Türkistan Nüfusu 2024 (milyon)
Kaynak: Worldometers, 2024; Tarihistan, 2021.

Türkistan geniş coğrafyaya sahip olmasına rağmen çok zayıf bir demografik yapıya sahiptir. Yaklaşık Hindistan'ın iki katı kadar toprağa sahip olmasına rağmen ancak 108 milyon cıvarında nüfusa sahiptir. Bu sadece Hindistan ya da Çin'in toplam nüfusunun 1/14'ne denk gelmektedir. Demografik zafiyetinin yanı sıra bölgenin en önemli sorunu siyasi olarak bölünmüş olması ve yerel milletçiliğin hâkim olarak ortak çıkarlar üzerine hareket etmeye engel oluşturmasıdır. Batı Türkistan kendi aralarında bölgesel birlik oluşturmaktan zayıf düşmüştür. Bu devletler dış güçlerin güdümündeki Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve benzeri uluslararası örgütlere aktif olarak iştirak etmiştir. Kendi arasında siyasi dayanışma eksik olduğundan dış aktörlerin etkisine fazlasıyla açık hale gelmiştir.

Güney Türkistan Afganistan yönetiminde olup, Türk kavimleri bölgenin her yerine dağılmış, yerel milliyetçilik üst kimlikten daha ön plana çıkarak onların Afgan siyasetinde etkili güç haline gelmelerine engel oluşturmuştur. Türk halkının bir kısmı ise milli değerleri zayıflayarak Peştu ya da Taciklerin etkisi altında kalmıştır. Doğu Türkistan ise Çin'in işgalinde olup var olma mücadelesiyle karşı karşıyadır. Çin göç siyaseti, yerli nüfusun çoğalmasını kısıtlama, dini ve milli değerlerini zayıflatarak Çin kültürüne asimile yapmayı amaçlayan çeşitli yöntemler kullanmaya devam etmektedir. Bu siyaset yine bir süre devam ederse büyük ihtimalle Doğu Türkistan'da Türk varlığıyla ilgili fazla bir şey kalmayacak ve Çin'in resmi bir eyaletine dönüşebilecektir. Bu Çin'in siyası sınırlarının genişlemesiyle birlikte gelecekte kültürel sınırlarının da 2 bin kilometre batıya genişlemesi anlamına gelmektedir.

Devletler doğası itibariyle kendi etkilerini ve çıkarlarını maksimize etmek ister. Büyük güçler normalde ekonomik, diplomatik ve askeri güce ve nüfuza sahiptir ve çıkarları kendi sınırlarının ötesine uzanır (Oxford Encyclopedia, 2024). Günümüzde Türkistan bölgesi ise

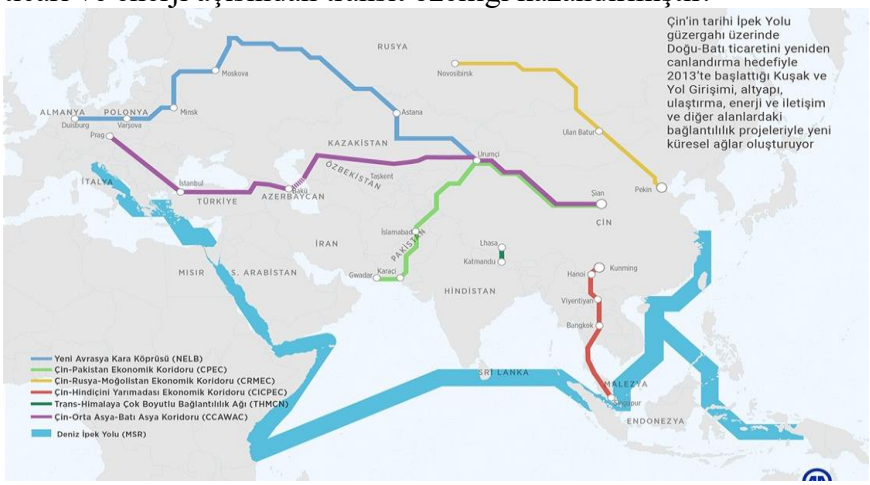
[1] Doğu Türkistan'daki nüfus Çin'in devlet sırrı niteliğinde olduğu için gerçek rakamlara ulaşmak güçtür. Ancak bölgedeki Türk halkları nüfusunun resmi rakamların baya üzerinde olduğu varsayılmaktadır.

Çin, Rusya, İran, Hindistan, Avrupa, Amerika, Japonya, Türkiye vb., küresel ve bölgesel aktörlerin ilgi alanı olmuştur. Bunlar stratejik çıkarlar ve farklı amaçlarla bölgede kendi çapında rekabet yapmaktadır. Güvenlik, ekonomik, teknolojik ve başka alanlarda dış ülkelere bağımlı hale gelmiş bölgedeki cumhuriyetler büyük güçlerin rekabetinden büyük ölçüde etkilenmektedir. Türkistan'da yerel merkezi güç oluşmadığı sürece dış aktörler bölgenin gelişmesini, güvenliği ve kaderini etkilemeye devam edeceği muhtemeldir.

2. Çin'in Tian Xia Sisteminde Türkistan'ın Konumu

Çin Türkistan'daki ülkeler ile binlerce yıllık dostane ilişkilere sahip olduğunu, günümüzde stratejik ortaklık, insanlık için ortak bir geleceğe sahip bir topluluğun ikili düzeyde uygulanması ve BRI'nın ortak inşasına ilişkin anlaşmalarla tam kapsamlı işbirliğini gerçekleştirdiğini belirtmiştir (Wang, 2023). Çin bölgeyle ŞİÖ aracılığıyla güvenlik ilişkilerini güçlendirirken, BRI'yla ekonomik ve ticari ilişkilerini daha da derinleştirmiştir. Konfüçyüs okulları, öğrenci bursları ve çeşitli medya gücünü kullanarak bölgedeki kültürel etkisini arttırmaya devam etmektedir.

Bağımsız Türk cumhuriyetleri Çin'in Doğu Türkistan siyaseti sürdürebilmesi ve güvenliğini garanti etmesinde hayati öneme sahiptir. Ayrıca Çin'in Çin merkez olarak diğer dünya ülkelerin uydu statüsünde Pekin'in üstünlüğünü kabul etmesi gerektiği savunan TianXia dünya düzenini gerçekleştirebilmesi ve gelecekte dünyadaki en etkili güç olmasında önemli rolü bulunmaktadır. Hammadde ve enerji kaynağı, potansiyel pazar, Çin parasının uluslararasılaşmasında da bölgenin önemi gittikçe artmaktadır. Bununla birlikte özel coğrafi konumu Çin'in Güney Asya, Batı Asya ve Avrupa'yla olan bağlantılarının geliştirilmesi, ticari ve enerji açısından transit özelliği kazandırmıştır.

Harita 2. BRI: Çin'in yükselen güç stratejisinin temel taşı
Kaynak: Aytekin, 2023.

Çin BRI ile küresel ağ oluşturuyor. Dünyayı Pekin merkezli yeniden şekillendirmeye çalışıyor. 2049 yılı tamamlanması beklenen proje, Çin'in 21. yüzyıldaki ulusal stratejisinin temel taşı haline geldi (Aytekin, 2023). Pekin'in Türkistan bölgesiyle ilişkileri sadece ekonomik ve güvenlikle sınırlı değil daha kapsamlı stratejik boyuttadır. Çin'in küresel ölçekli diğer büyük güçlerle giriştiği rekabette de bölgenin stratejik değeri yüksektir. Asya Pasifik rekabetinde Amerika ve diğer güçlerle olası yaşanabilecek bir mücadelede bölge Çin'in ihtiyaçlı olduğu enerji ve hammadde sevkiyatı, dış dünya ile ekonomik ve güvenlik ilişkilerinin sürdürülebilmesi açısından Güney Deniz ve Malaka Boğazı'na alternatif transit rol üstlenebilecektir.

Günümüzde Çin Türkistan'la kültürel ve insani ilişkilerde Rusya ve Türkiye'ye göre dezavantajlı konumda olsa da pek çok alanda diğer aktörlere göre ezici üstünlüğe sahiptir. Çin Ekonomik işbirliği ve yardım açısından Çin Rusya'dan daha güçlüdür. Ayrıca Rusya önemli bir oyuncu olmaya devam etsede onun etkisi gittikçe gerilemeye devam ediyor (Gang,

2023). Rusya'nın Ukrayna işgali hem Rusya'nın daha güç kaybetmesine sebep olmaya devam ederken hem de çevre bölgelerde güven ve etkinliğinin sarsılmasına da sebep oluyor. Bu durum Çin'in elini daha da güçlendiriyor. Avrupa, Amerika, Hindistan'a göre Çin'in coğrafi yakınlı ve stratejik derinlik avantajı bulunmaktadır. Ayrıca, Amerika ve Avrupa için bölge ne hayati öneme sahip ne de stratejik öncülüğündeki alanlardan sayılır. Türkiye, İran gibi bölgesel aktörlerden karşılaştırılmayacak kadar askeri, ekonomik ve teknolojik üstünlüğü bulunmaktadır. Uluslararası rekabette çok yönlü devlet imkanlarının eksik olduğu devletlerin sadece hissi bağlara dayalı yumuşak güçle fazla yol kadedemiyeceği tarihte çok tekrarlanmıştır.

BRI kapsamında Çin bölgeye 30 milyar dolardan fazla yatırım yapmış, beş devletle olan ekonomik ilişkilerde yerel para kullanılmaya anlaşmıştır. Ayrıca Tacikistan ve Kırgızistan'daki yabancı yatırımların 40%'ten fazlası Çin kaynaklıdır (Hao, 2022:106). Çin'in bölgeyle ticareti 2023'te 89,4 milyar dolara ulaşmış ve önceki yıl 70,2 milyar dolarlık seviyesine göre yüzde 27 artış göstermiştir. Ticaret dengesi Çin'in lehine olup 61,4 milyar dolar ihracat yaparken ithalatı sadece 28 milyar dolar olmuştur (China-Central Asia Monitor, 2024). Batı ile Rusya Orta Doğu'daki ve Ukrayna'daki kaosla meşgulken, Çin, Avrasya'nın kalbinde sessizce ilerleme kaydediyor. Çin maliyet ve kapsam açısından büyük anlaşmalara imza atmaya devam ediyor. Pekinli diplomatlar da anlaşmalar imzalamak ve bölgede nüfuz oluşturmakla meşguldür (Avdaliani, 2024).

3. Pax Hindistan ve Yeni Delhi'nin Türkistan Yaklaşımı

Hindistan ve Türkistan'nın uzun bir tarihi ilişkileri vardır. Siyasi olarak bu, Kuşan İmparatorluğu'ndan Hindistan'ın Babür fetihlerine kadar uzanır (Menon and Rajiv, 2019). Kültürel alışveriş ve ticari ilişkiler ise daha da eskilerden günüme kadar devam etmiştir. Hindistan bağımsız olduğu 1947 yılından sonra Türkistan'la ciddi bir siyasi ilişki kuramamıştır. Bu da o zamanın siyasi şartlarında yani bölgenin Rus ve Çinlerce işgal edilmiş olmasından kaynaklanmıştır. Ancak, 1991 yılında Sovyetlerin dağılması ve bölgede beş bağımsız devletin ortaya çıkması iki bölge arasındaki ilişkiler açısından yeni bir sayfanın açılmasına neden olmuştur.

Günümüzde, Orta Asya'nın (Türkistan) Hindistan için önemi yalnızca uygarlık ve tarihsel değildir. Aynı zamanda jeopolitik ve ekonomik açıdan da önemli olup Hindistan için büyük stratejik öneme sahiptir. Bu bölge Hindistan'ın "genişletilmiş komşuları" kategorisinde yer almaktadır (Singh Roy, 2001).

Orta Asya devletlerinin oluşumundan kısa bir süre sonra eski Hindistan Başbakanı P.V. Narasimha Rao, 1993'te beş cumhuriyetten dördünü- Özbekistan ve Kazakistan'ı, ardından 1995'te Türkmenistan ve Kırgızistan'ı ziyaret etti. Şimdiki Başbakan Modi de 2015 yılında beş ülkenin hepsini ziyaret etti ve hemen ardından Hindistan 'Orta Asya'yı Bağlama Politikasını' hayata geçirdi (Pradhan, 2023). Günümüzde Hindistan'ın Tacikistan ile en çok yakın ilişkileri bvardır. Hindistan Tacikistan askeri ve lojistik destekler sağlamaktadır. Tacikistan Hindistan'ın dış ülkedeki ilk askeri üssüne ev sahipliği yapmakta ve Yeni Delhi'den uzun vadeli askeri eğitim almaktadır (Menon and Rajiv, 2019).

Harita, 3. Hindistan ile Türkmenistan'ın TAPI Boru Hattı Projesi
Kaynak: Manzoor Elahi, 2016.

Hindistan dünyadaki en kalabalık nüfusa sahip olmasına rağmen enerji ve hammadde açısından kendi kendine yeterli değildir. Enerji ihtiyacının çoğunu dış ülkelerden temin etmek zorundadır. Hindistan aynı zamanda hızla büyüyen bir dünya ekonomisidir. Ekonomisinin ve yaşam standardının yükselmesiyle enerjiye olan ihtiyacı daha artacaktır. Hindistan 21. Yüzyılın Hindistan Yüzyılı olmasına yönelik geliştirdiği 'Pax Hindistan' stratejisi vardır. Bölgesel güç rolünü oynama hayali ancak gelecekte enerji arzını güvence altına alması halinde hayata geçirilebilir (Manzoor Elahi, 2016).

Hindistan'ın Enerji ihtiyacını karşılamak ve enerji kaynaklarını çeşitlendirmek içi Türkmenistan Türkistan önem arz ediyor. 2010 yılında Türkmenistan gazını Hindistan'a ulaştırmak için Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan Doğal Gaz Boru Hattı (TAPI) Projesi planlanmıştır. Bu projeyle Türkmenistan'dan Afganistan, Pakistan ve Hindistan'a kadar uzanan yaklaşık 1.800 kilometrelik (km) boru hattı aracılığıyla yılda 33 milyar metreküpe (bcm) kadar doğal gaz ihraç edilmesi hedeflenmiştir (Asian Development Bank, 2024). TAPI hem Türkmenistan'ın enerji ihracatında Çin ve Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmada ve Afganistan, Pakistan ve Hindistan'ın enerji güvenliğinin arttırılmasına katkı sağlaması hem de jeopolitik olarak iki bölge arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmiştir (Testbook, 2023). Ancak proje taraflar arasındaki uyum ve işbirliğinin yeterli olmaması ve Afganistan'daki istikrarsızlık gibi sebeplerden dolayı hala gerçekleşmemiştir.

Merkezi Asya Hindistan'ın enerji ihtiyacı için değil aynı zamanda Rusya ile bağlarını güçlendirmek ve onun bol doğal zenginliklerine ulaşmak açısından da stratejik önem arz ediyor. Çin şimdilik bölgede siyasi ve ekonomik açıdan Hindistan'ın çok ilerisindedir. Ancak bölge Çin'in hegemonya girişimlerine karşı rekabet yapmak için en önemli alanlardan biridir (Tran My Hai Loc, 2022).

Yeni Delhi, Pekin'e göre coğrafi olarak Türkistan'a çok yakındır. Bu açıdan bakıldığında Hindistan Çin'e göre daha avantajlı durumda olması gerekirdi. Ancak Çin'in Doğu Türkistan'ı işgali altında bulundurması, Pekin'e bölgenin bol yer altı ve yerüstü zenginliklerini kazandırmakla kalmamış, jeopolitik ve jeostratejik daha büyük değer sağlamıştır. Çin Doğu Türkistan aracılığıyla Türkistan'ın içlerine kadar etki sahibi olmuş ve burayı üst yaparak diğer bölgelere daha kolay nüfuz edebilme avantajına sahip olmuştur. Bununla birlikte Doğu Türkistan'ın doğrudan Güney Asya'ya komşu olması onu Pakistan aracılığıyla Hint Okyanusuna ulaşabilme imkânı sağlamıştır. Diğer taraftan Hindistan için en ideal ve kısa yol olan Doğu Türkistan aracılığıyla hem bölgedeki diğer bağımsız cumhuriyetlere hem de Rusya'yla doğrudan bağlantıyı kesmiştir.

Hindistan için tek seçenek Pakistan ve İran aracılığıyla Afganistan üzerinden Avrasya'nın merkezine ulaşmaktır. Ancak strateji ustası olan Çinliler Pakistan ve İran'la

stratejik ortaklıklar geliştirerek ve bu ülkelerdeki nüfuzunu artırarak Hindistan'ın bu seçeneğini de elinden almıştır.

Jeostratejik açısından Çin Pakistan, İran ve Afganistan üçgeninin yeni gelişen jeopolitik ortamda bir bütün olarak görmektedir (Wang, 2023). Amerika'nı Afganistan politikası ve onu üst yaparak merkezi Asya ile Güney Asya'yı birbirine bağlamayı amaçlayan Yeni İpek Projesi büyük ölçüde bu jeopolitik gerçeği göz ardı ettiği için başarısız olmuştur.

Amerika'nın İran ve Pakistan'ı Çin'e kaptırması Afganistan'la olan fiziki bağı koparmıştır. Çin İran, Pakistan ve Afganistan'da kendi etkinliğini derinleştirerek Merkezi Asya ile Hindistan ve diğer dünya arasındaki ilişkilerin gelişmesine muazzam bir siper oluşturmuştur. Böylece Türkistan bölgesine diğer büyük güçlerin nüfus etme girişimleri engellenmiş ve bölge ülkelerinin Çin'den başka fazla alternatifi olmayarak Pekin'e olan bağımlılığı daha güçlenmeye devam etmektedir.

Hindistan Amerika'yla işbirliği yaparak Afganistan'da etkisini geliştirmek için uğraşmıştır. İran aracılığıyla bağlantı kurarak Pakistan engelini aşmak istemişse de gözlemlediği sonucu elde edememiştir. Ayrıca, Çin Pakistan üzerinde ve Pakistan aracılığıyla Taliban'la geliştirdiği sıkı stratejik işbirlikleri hem Amerika'nın hem de Hindistan'ın Afganistan'da başarılı olmasına büyük engel oluşturmuştur. Taliban yönetmi ele geçirdikten sonra ise Hindistan'ın önceki çabaları bir neyi boşa gitmiş sayılmıştır. Aksine Çin Taliban'la ciddi çok yönlü ilişkileri sürdürmeye ve nüfuzunu arttırmaya devam etmektedir.

Çin'in ve Çin önderliğindeki otoriter rejimlerin adeta bir blok oluşturarak mevcut hukuka dayalı uluslararası düzene tehdit oluşturması dünyadaki jeopolitik dengeleri değiştirmeye zorlamıştır. Dünyadaki en gelişmiş aktörlerden Amerika, Japonya, Avrupa, Güney Kore ve Tayvan Çin'e olan bağımlılığını ve Çin kaynaklı riskleri azaltmak için siyasi, ekonomik ve güvenlik politikalarını yeniden gözden geçirmeye başlamıştır. Batı dünyası ile Çin arasındaki ayrışma ticaret, yatırımlar, tedarik zincirleri ve teknoloji gibi ekonomik ilişkilerin çeşitli unsurlarında gerçekleşebilir (Born et al, 2022). Çin'e olan doğrudan yatırım ve teknolojik transferlere sınır getirmeye başlamıştır. Ayrıca, üretim zincirlerini Çin'den dünyanın başka bölgelerine taşımayı hızlandırmıştır.

Hindistan dünyadaki en büyük demokrasi, en hızlı gelişmekte olan önemli ekonomi ve en büyük nüfusa sahip potansiyel pazar olarak bu aktörlerin ilgisini çekmiştir. Hindistan'da tarihi fırsatı yakalayabilmek için dünyadaki demokratik devletlerle çok yönlü ilişkileri geliştirmekle birlikte ülke genelinde reform ve altyapıyı güçlendirerek dış yatırımlar için olumlu ortam sağlamaya çalışmaktadır. Çin'e yapılan yatırımın ise 2018'de zirve 120 milyar dolar olup geçen yıl 20 milyar doların altına düşmüştür. Hindistan'a yapılan duyurulan ABD ve Avrupa yeşil alan yatırımlarının değeri 2021 ile 2022 arasında yaklaşık 65 milyar dolar yani 400% artmıştır (Cash, 2023). Dış yatırımların Çin'i terk etmesi hızlanırken yakın dönemlerde Hindistan yabancı ülke ve şirketlerin cazibesine dönüşmektedir. Bu gidişat Hindistan'ın gelecekte dünyanın önemli yeniden yükselen ekonomik süper gücü olma sürecini hızlandırabilecektir.

Hindistan QUAD'ın oluşumuna öncülük ederek Amerika, Japonya ve Avustralya ile olan askeri ve güvenlik ilişkilerini güçlendirmektedir. Bu devletlerle geliştirilen ortaklıklar Hindistan'ın dünyanın en ileri teknolojik silahlara ve teknolojilere erişimine kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca Hindistan dünyanın en güçlü aktörleriyle yani Amerika, Avrupa, Japonya, Rusya'yla aynı zamanda iyi stratejik ilişkiler geliştirebilen ülkedir. Bunlar Hindistan'ın Çin'e karşı rekabetini desteklemede ortak çıkarları olan önemli aktörlerdir. Rusya demokrasiye ve hukuka dayalı mevcut dünya düzenine karşı Çin'le ortak hareket etse de bu Çin'in Rusya için en büyük stratejik rakip olduğu jeopolitik gerçeği değiştirmemektedir.

Günümüzde Hindistan Çin'in kendisini kuşatmak istediğini ve Hint-Pasifik bölgesinde Hint ittifaklarını önleme girişimlerinde olduğu kanaatindedir (Tran My Hai Loc, 2022). Pekin

Pakistan, Afganistan, Bangladeş, Sri Lanka, Orta Doğu Ülkeleri, Nepal, Burma, Tayland vb., Hindistan'ın komşuları ve yakın çevresiyle ciddi stratejik işbirliklerini geliştirmektedir. Çin karşısında tek başına rekabet yapmak için devlet imkanlarının sınırlı olduğu ve riski minimize etmek için Hindistan'da ortak jeopolitik çıkarları olan devletler çok yönlü işbirliklerini geliştirmektedir. Türkistan bölgesi de Hindistan'ın Rusya'yla işbirliği yapabileceği ve Çin'le rekabet edebileceği önemli bölgelerden biridir. Hindistan'ın Türkistan'daki bağımsız devletlerle olan ticareti 2 milyar dolar civarındadır. Ama Hinditan bölgeyle ilişkilerini derinleştirmek için Hindistan-Orta Asya Diyaluğu aracılığıyla bağlantı, enerji, bilgi teknolojisi, sağlık, eğitim, tarım gibi çeşitli alanlardaki öncelikli kalkınma projeleri için 1 milyar dolar tutarında kredi ayırmıştır (Bhardwaj, Naina, 2024).

Hindistan'ın ekonomik, teknolojik, askeri ve diplomasiyi içeren çok yönlü yükselişi, uluslararasındaki olumlu ortam ve ülkenin potansiyel dinamiği dikkate alınırsa orta ve uzun vadede büyük bir küresel aktöre dönüşebilme olasılığı yüksektir. Hatta Asya'ya Çin'e rakip olabilecek tek aday da diyebiliriz. Her açıdan yükselen ve güçlenen Hindistan'ın Türkistan'ı içine olan diğer bölgelerde Çin'le rekabet yapabilmesi daha da çetin olabilir. Hindistan'ın kuzeyi güneye bağlama projesi ve kuzeye açılım politikası daha da hızlı bir şekilde hayata geçirilebileceği beklenebilir.

Sonuç

Türkistan eski tarihlerden hep büyük güçlerin mücadele alanlarından biri olmuştur. Bölgenin jeopolitik konumu ve bol doğal zenginliklerinin yanı sıra Avrasya'nın kalbinde olması, çeşitli büyük medeniyetlere ve farklı büyük kalabalık kavimlere komşu olması bölgenin bir nevi kaderini belirlemiştir. Türklerin birlik ve beraberli içerisinde güçlü olduğu dönemlerde bölgenin jeopolitik konumu Türk devletlerinin geniş Avrasya'nın her tarafında kendi etkisini genişletmesine avantaj sağlamıştır. Böylece Doğuda Pasifikten batıda Avrupa'nın içlerine ve Kuzey Afrika'ya, Güneyde Hindistan'dan Kuzeyde Slav topraklarına kadar Türkler tarihinde önemli izler ve etkiler bırakmıştır.

Türklerin siyasi olarak parçalandığı, bilim ve teknolojik olarak çağdaşlarından geride kaldığı modern dönemde Türkistan bölgesi çevredeki kalabalık komşuların yayılma hedefine yerleşmiştir. Özellikle Ruslar ve Çinliler bölgenin yakın tarihindeki kaderini belirleyici güç olarak ortaya çıkmış ve hala onların etkileri devam etmektedir. Ancak Rusların etkisi Sovyetlerin dağılmasıyla gerilime sürecine girmiş, Moskova'nın içine düştüğü demografik yapının zayıflamaya başlaması gibi çeşitli sıkıntılar ve Ukrayna'da giriştiği savaş nedeniyle bu süreç daha da hızlanmıştır.

Çin ise Türkistan'ın doğusunu doğrudan kontrol ederek, sahip olduğu ekonomik, teknolojik ve medya gücüyle bölgede avantajlı konuma yükselmektedir. Çin'le giriştiği ilişkilerde bölge ekonomik gelişme ve refah artışı açısından belli kazançlar elde ettiği ve edeceği muhtemeldir. Ancak, her refahın ve gelişmenin bir bedeli olacağı kesindir. Eğer bu gelişme dış kaynaklı ve belli bir dış güce bağımlı seyretmişse bunun sadece ekonomik değil siyasi ve güvenlik açısından faturası büyük olma olasılığı yüksektir.

Yeniden yükselen diğer bir Asya devi Hindistan da başka bölgelerde Çin'le rekabete giriştiği gibi Türkistan bölgesinde de etki sahibi olmaya çaba harcamaktadır. Hindistan Kuşanlar, Gazneliler ve Babürler'e uzanan tarihsel bağlar ve kültürel ilişkileri de bölgeyle olan ilişkilerde yumuşak gücün bir kısmı olarak kullanmaktadır. Ayrıca şimdilik Çin'e göre rekabette çok gerilerde olsa da Amerika, Japonya ve Avrupa gibi dünyanın en gelişmiş aktörleriyle ilişkilerini geliştirerek kendini hızla geliştirmeye devam etmektedir. Hindistan'ın güçlenmesi Çin'le olan rekabet araçlarını da güçlendirir ve bu Türkistan'daki girişimlerini de doğrudan etkileyecektir.

Pakistan'ın Hint karşıtı siyasi tavrı, Çin'in Pakistan, Afganistan ve İran'la stratejik ilişkiler geliştirerek bu ülkelere gittikçe kendine bağımlı hale getirmesi adeta Hindistan ile

Türkistan arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi engel teşkil eden bir Seddi niteliği taşımaktadır. Lakın Türkistan'daki bağımsız devletlerde yönetim tarafından olmasa bile halk arasında gittikçe güçlenen Çin korkusu ve Çine olan bağımlılığın artması bölge devletlerini gelecekte ilişkilerini çeşitlendirmeye itebileceği muhtemeldir. Hindistan gibi bölgenin en önemli kalıcı gücüyle de ilişkilerini güçlendirmek bölgenin gelecek çıkarları için akıllıca seçenek olabilecektir. Rusya gibi gerilemeye yüz tutmuş, Amerika gibi geçici güçlerden Yeni Delhi gibi aktörlerle bağlarını kuvvetlendirmek uzun vadeli stratejik çıkarlara daha iyi hizmet edebileceği beklenir.

KAYNAKÇA

Asian Development Bank (2024). Regional: Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India Natural Gas Pipeline Project, Phase 3. Erişim: https://www.adb.org/projects/44463-013/main

Avdaliani, Emil (2024). China Uses Crises to Build Central Asia Influence. Erişim: https://cepa.org/article/china-uses-crises-to-build-central-asia-influence/

Aytekin, Emre (2023). Kuşak ve Yol Girişimi: Çin'in yükselen güç stratejisinin temel taşı. Erişim: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kusak-ve-yol-girisimi-cinin-yukselen-guc-stratejisinin-temel-tasi/3021633

Bhardwaj, Naina (2024). India's Trade Prospects with Turkmenistan, Uzbekistan, and Azerbaijan. Erişim: https://www.india-briefing.com/doing-business-guide/india/trade-relationships/india-s-trade-prospects-with-turkmenistan-uzbekistan-and-azerbaijan#:~:text=India's%20trade%20with%20Central%20Asia,at%20about%20US%24100%20billion.

Born et al, (2022). Decoupling China. Roland Berger.

Cash, Joe (2023). Western firms shift investment from China to India as worries mount. Erişim: https://www.reuters.com/markets/western-firms-shift-investment-china-india-worries-mount-2023-09-13/

China-Central Asia Monitor (2024). China reports robust trade growth with Central Asian states. Erişim: https://eurasianet.org/china-reports-robust-trade-growth-with-central-asian-states

Gang, Lu (2023). Zhōngguó xībù zhōubiān zhànlüè tàishì jí qí duì zhōng yà zhànlüè de shēndù sīkǎo/ 中国西部周边战略态势及其对中亚战略的深度思考. Erişim: https://www.icc.org.cn/publications/policies/1734.html

Hao, Deng (2022). "Zhōngguó duì zhōng yà wàijiāo: Jìnzhǎn, jīngyàn yǔ wèilái fāngxiàng/中国对中亚外交：进展、经验与未来方向". Guji Wenti Yanjiu/国际问题研究, (4), 100-117.

Manzoor Elahi, Muhammad (2016). "Pipelinistan and Geopolitics of Energy Security: South Asia's Peripheral Options". *Proceedings of International Conference on Inter-Regional Connectivity: South Asia and Central Asia*. (2016), 259-267.

Menon, Rhea ve Rajiv, Sharanya (2019). Realizing India's Strategic Interests in Central Asia. Erişim: https://carnegieindia.org/2019/12/01/realizing-india-s-strategic-interests-in-central-asia-pub-80576

Nasan Nuri, Maqsudul,(1993). "India & Central Asia; Past, Present and Future", *Regional Studies (Islamabad)*, 21(1), 69-74.

Oxford Encyclopedia, (2024). great power. Erişim: https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095905559

Pradhan, SD (2023). Second India-Central Asia NSAs meet: India accelerates 'Connect Central Asia Policy'. Erişim: https://timesofindia.indiatimes.com/blogs/ChanakyaCode/second-india-central-asia-nsas-meet-india-accelerates-connect-central-asia-policy/

Sajjanhar, Ashok (2017). India-Central Asia Relations. Erişim: https://www.mea.gov.in/distinguished-lectures-detail.htm?684

Singh Roy, Menaa (2001). "India's Interests in Central Asia". Strategic Analysis". *A Monthly Journal of the IDSA*. 24 (12), 1-6.

Tarihistan, (2021). Türk Dünyası Doğu Türkistan İçin Ayağa Kalkmalı. Erişim: https://www.tarihistan.org/turk-dunyasi-dogu-turkistan-icin-ayaga-kalkmali/22433/

Testbook, (2023). TAPI Pipeline - Overview, Background, Distribution, Funding, Benefits, Impact And More. Erişim: https://testbook.com/ias-preparation/tapi-pipeline

Tran My Hai Loc, MA (2022). "China and India"s Strategic Competition of Central Asia in the 21st Century*". IAR J Huma Soc Sci*. 3(4): 24-33.

Wàng, Liào (2023). xiéshǒu dǎzào gèngjiā jǐnmì de zhōngguó-zhōng yà mìngyùn gòngtóngtǐ/ 携手打造更加紧密的中国-中亚命运共同体. Erişim: http://www.news.cn/world/2023-05/16/c_1129618236.htm

Wikipedia, (2024). Güney Türkistan. https://tr.wikipedia.org/wiki/Güney_Türkistan#

Worldometers, (2024). Afganistan and Central Asia Population. Erişim: www.worldometers.info/world-population/central-asia-population

Zhou, Liu (2010). 刘亚洲中将的西部论/Liu Ya Zhou Zhongjiang de Xi Bu Lun. Erişim: https://www.rfi.fr/cn/首页/20100809-刘亚洲中将的西部论